

Mäns våld mot kvinnor
ska upphöra

Nationellt vålds- förebyggande program

Arbetsmarknadsdepartementet

Nationellt våldsförebyggande program på området mäns våld mot kvinnor

Innehåll

1. Inledning	3
Programmets målsättning.....	4
Angränsande områden	5
Centrala perspektiv i det våldsförebyggande arbetet	6
2. Nationella programmets struktur – de förebyggande insatserna behöver genomföras på flera nivåer samtidigt	7
Tidigt våldsförebyggande arbete (universell prevention)	7
En utveckling mot evidensbaserade insatser	8
Förstärkningar av det våldsförebyggande arbetet i skolan.....	10
Fritidsverksamheter för unga.....	12
Civilsamhällets organisationer centrala i det tidiga våldsförebyggande arbetet.....	13
Idrottsrörelsens betydelse för våldsförebyggande arbete.....	14
Stärkt jämställdhetsarbete inom trossamfunden	14
Insatser till asylsökande och nyanlända	15
Åtgärder gentemot personer som har en förhöjd risk att utöva våld (selektiv prevention)	17
En utveckling mot evidensbaserade insatser	18
Stöd och information till barn som upplever våld i nära relation.....	19
Fokus på att nå ut till unga i partnerrelationer	21
Våldsförebyggande arbete med föräldrar i riskmiljö	22
Statens institutionsstyrelse bedriver viktigt stöd till barn och unga med särskilda behov.....	24
Åtgärder gentemot våldsutövare (indikativ prevention)	25
En utveckling mot evidensbaserade insatser	26
Socialtjänsten.....	27

Hälso- och sjukvården	29
Kriminalvården	31
Polismyndighetens arbete.....	32
Arbetsmarknad och arbetsliv	34
Det civila samhällets insatser till våldsutövare är viktiga	36
3. Långsiktig nationell samordningsstruktur för det våldsförebyggande arbetet.....	36
Jämställdhetsmyndighetens samordnande roll förstärks	37
Länsstyrelserna som regional nod i arbetet.....	38
Socialstyrelsens viktiga roll för det återfallsförebyggande arbetet	39
Nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötlands Län	39
4. Uppföljning av det nationella våldsförebyggande programmet.....	40

1. Inledning

Regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor gäller under perioden 2017–2026. Strategin omfattar regeringens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, sexuellt våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Hbtqi-personers utsatthet omfattas i samtliga delar i den nationella strategin. Regeringens ambition med strategin är att genomföra ett perspektivskifte med ett ökat fokus på att förebygga våldet i stället för att enbart hantera dess konsekvenser. Ett utökat och verkningfullt förebyggande arbete mot våld är därför en av den nationella strategins fyra målsättningar. I juni 2021 presenterade regeringen ett åtgärdsprogram för att intensifiera arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Det senare följdes upp av att regeringen den 22 december 2021 presenterade ett åtgärdsprogram med 99 åtgärder för tidsperioden 2021–2023. Av punkt 2 i åtgärdsprogrammet framgår det att ett nationellt våldsförebyggande program ska tas fram med fokus på insatser för metodutveckling, uppföljning, kunskapsspridning och förstärkt myndighetssamverkan. Det nationella våldsförebyggande programmet bygger på en överenskommelse med Miljöpartiet de gröna.

En viktig del i arbetet mot mäns våld mot kvinnor är den straffrättsliga lagstiftningen, vilken regeringen på flera sätt har skärpt. Exempelvis har minimistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning höjts från fängelse i nio månader till fängelse i ett år. Straffet för överträdelse av kontaktförbud har skärpts genom att böter tagits bort ur straffskalan. Mindre allvarliga överträdelser av kontaktförbud är inte längre fria från ansvar. Därtill har lagändringar genomförts som innebär utökade möjligheter att meddela såväl särskilt utvidgade kontaktförbud som kontaktförbud avseende en gemensam bostad, men också utökade möjligheter att använda kontaktförbud i förening med elektronisk övervakning i fler fall.

Regeringen har även vidtagit omfattande åtgärder för att stärka stödet och skyddet för våldsutsatta. Kommunerna har enligt socialtjänstlagen (2001:453, förkortad SoL) ett ansvar att vid behov erbjuda stöd och hjälp till brottsoffer, såväl vuxna som barn, som utsätts för våld eller andra övergrepp av närstående. Regeringen har tillfört medel som Socialstyrelsen ska fördela för att stärka kommunernas förutsättningar att bekämpa mäns våld mot kvinnor, bland annat för skyddat boende (S2022/02422). Våldsutsatta ska ha tillgång till skyddat boende av god kvalitet över hela landet och rättigheterna

ska stärkas för medföljande barn. I budgetpropositionen för 2022 har regeringen meddelat sin avsikt att lämna lagförslag om införande av skyddat boende för våldsutsatta som en ny placeringsform enligt SoL med tillståndsplikt och särskilda kvalitetskrav. Regeringen har beslutat om en ny förordning (2022:291) om tillfälligt statsbidrag till ideella organisationer för kvalitetshöjande åtgärder på skyddade boenden. Ideella kvinnojourer genomför ofta insatsen skyddat boende på socialnämndens uppdrag. Både kvinnojourer och tjejjourer utför också ett viktigt arbete utanför kommunernas ansvarsområde. För detta ändamål har regeringen permanentat statsbidrag till kvinno- och tjejjourer, deras riksorganisationer samt andra organisationer som arbetar med liknande stöd till våldsutsatta.

Stöd- och skyddsåtgärder för våldsutsatta kan i sig innebära preventiva effekter på längre sikt (se bl.a. avsnittet 'Stöd och information till barn som upplever våld i nära relation') men behöver kompletteras med ett starkt och systematiskt våldsförebyggande arbete. Med ett våldsförebyggande arbete i bredare grupper skapas även fler möjligheter att upptäcka de våldsutsatta individer som måste få stöd, hjälp och skydd.

Programmets målsättning

I enlighet med regeringens nationella strategi (skr. 2016/17:10) och Sveriges åtaganden enligt Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, den så kallade Istanbulkonventionen (2014), ska våld förebyggas med fokus på utövandet av våld. Regeringens ambition med det nationella våldsförebyggande programmet (nedan kallat programmet) är därför att skapa förutsättningarna för ett proaktivt förhållningssätt i arbetet mot det våld som den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor omfattar (se ovan s.4). Insatser och åtgärder i detta program tar sikte på att förebygga att våld *utövas*. Också när syftet är stödjande och förebyggande är dock utgångspunkten alltid att de handlingar som utgör kriminella gärningar ska lagföras. Insatser på det förebyggande området ska utgå från de våldsutsattas behov av skydd och stöd. Det överordnade målet med programmet förblir att våldet mot dem som utsätts ska upphöra.

I programmet ges en beskrivning av nyckelområden för det våldsförebyggande arbetet och åtgärder som vidtas för att utveckla insatserna. Ett övergripande syfte med programmet är att bidra till att stimulera utvecklingen av nya insatser och stärka samverkan mellan berörda

aktörer. Med programmet stärks även fokuset på utvärdering och uppföljning av de insatser som genomförs i syfte att främja utvecklingen av evidensbaserade metoder och arbetssätt.

Angränsande områden

Det finns strukturella och materiella faktorer som påverkar ett samhälles motståndskraft mot våld, och som förebygger att människor utövar respektive utsätts för våld. Genom goda levnadsvillkor för barn och ungdomar, liksom en väl fungerande utbildnings-, arbetsmarknads-, bostads-, social- och familjepolitik samt goda möjligheter till inflytande och delaktighet, läggs grunderna till ett motståndskraftigt samhälle. Det pågår förebyggande insatser på angränsande områden som direkt berörs av åtgärderna i detta program. En av regeringens prioriteringar är att med full kraft bryta segregationen och tränga tillbaka det våld och den brottslighet som hotar samhällsgemenskapen. Det våldsförebyggande arbetet på området mäns våld mot kvinnor är en del av regeringens bredare brottsförebyggande arbete, som beskrivs i det nationella brottsförebyggande programmet Tillsammans mot brott (skr. 2016/17:126). Ett starkt våldsförebyggande arbete utgör också en del av Sveriges ansträngningar för att genomföra Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling, i synnerhet mål 5 – Jämställdhet och mål 16 – att främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling. Regeringen har tillsatt en utredning som ska lämna förslag till en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Utredningen ska bland annat lämna förslag på hur det våldspreventiva arbetet kan stärkas för att i större utsträckning förebygga, upptäcka och bekämpa alla former av våld mot barn och unga (dir. 2021:29 och dir. 2022:17). Andra angränsande områden är föräldraskapsstöd, arbetet mot våldsbejakande extremism samt folkhälsa, inklusive arbetet mot alkohol, narkotika, doping, tobak, nikotin och spel om pengar (ANDTS). Statskontoret har bedömt att en god samordning av olika former av preventionsarbete på regional nivå kan möjliggöra att kunskap och lärdomar om framgångsrika metoder och arbetssätt sprids mellan olika preventionsområden (2021:3, Statskontoret). Tidiga förebyggande insatser på området mäns våld mot kvinnor kan även ha en preventiv effekt på angränsande områden, och tvärtom. Utvärderingar av det skolbaserade relationsvåldsprogrammet 'Dating Matters', som förklaras närmre i avsnitt 2, har t.ex. visat positiva effekter på utövning av och utsatthet för sexuella trakasserier, delaktighet i våld och andra typer av brott samt bruk av alkohol, tobak och narkotika.

Centrala perspektiv i det våldsförebyggande arbetet

Den inriktning och de överväganden som redogörs för i den nationella strategin kvarstår. I regeringens åtgärdsprogram 2021–2023 anges ett antal särskilda sårbarheter och grupper vars utsatthet särskilt ska uppmärksammas: personer med funktionsnedsättning, äldre, utrikes födda kvinnor, hbtqi-personer, skadligt bruk och beroende samt ekonomisk utsatthet. Därtill finns det ytterligare perspektiv som behöver lyftas fram kopplat till det våldsförebyggande arbetet. Nedan perspektiv kompletterar således nyss nämnda gruppers särskilda utsatthet som alla ska uppmärksammas i det fortsatta våldsförebyggande arbetet.

Jämställdhetsperspektivet är viktigt då våld ska förebyggas med fokus på våldsutövare och maskulinitetsnormer. Kvinnor är i högre grad än män utsatta för sexuellt våld och grovt, upprepat och dödligt våld av närstående, i första hand av manliga partners eller f.d. partners. De flesta män utövar inte våld, men mäns våld mot kvinnor är utbrett och arbetet mot våld bör engagera alla män. Föreställningar om våld och hot om våld som legitima uttryck för manlighet bör aktivt motverkas i sammanhang som är särskilt viktiga i formandet av pojkars och unga mäns identitet. Pojkars och unga mäns samt flickors och unga kvinnors attityder och beteende kopplat till våld behöver därför uppmärksammas. Det finns ett behov av förebyggande insatser som inkluderar män och pojkar för att bryta de destruktiva maskulinitetsnormer som främjar våld.

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av våld. Enligt mål 16.2 i Agenda 2030 ska allt våld mot barn elimineras. Barnets rättigheter ska beaktas i alla åtgärder och beslut som rör barn. Barn behöver skyddas både från att begå brott och från att utsättas för brott. Barn har rätt att växa upp utan våld, och påverkas när föräldrar eller nära anhöriga begår eller utsätts för brott. Barn som upplever våld i nära relationer löper en ökad risk att själva utsättas för våld. Som framgår i avsnittet om 'Stöd och information till barn som upplever våld' är utsatthet för våld i barndomen även en riskfaktor för att senare i livet utsätta andra för våld. Det är därför viktigt med ett barnrättsperspektiv i det våldsförebyggande arbetet, inte minst när det handlar om åtgärder som syftar till att tidigt upptäcka och motverka våld inom familjen.

För insatser som berör unga mellan 13 och 25 år bör ett ungdomsperspektiv beaktas. Det handlar om att ta beslut utifrån kunskapen om ungas levnadsvillkor, om att betrakta unga som en mångfald individer och om att inkludera unga själva i beslutsprocessen. Ungdomsperspektivet ska ses som ett verktyg för att främja en utveckling mot det ungdomspolitiska målet om att alla unga ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.

2. Nationella programmets struktur – de förebyggande insatserna behöver genomföras på flera nivåer samtidigt

Våldsförebyggande arbete kan beskrivas på flera olika sätt. I en svensk kontext delas ofta insatserna upp utifrån tre inriktningar samt målgrupp (se t.ex. *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete*, Jämställdhetsmyndigheten, 2020). För ett heltäckande våldsförebyggande arbete behövs tidigt förebyggande åtgärder riktade till en stor del av befolkningen för att utmana sådana normer och värderingar som underbygger eller rättfärdigar utövande av våld (s.k. universell prevention). Vidare krävs åtgärder gentemot personer som har en förhöjd risk att utsätta närstående personer för våld (s.k. selektiv prevention). Därtill behöver åtgärder sättas in mot personer som utövar våld, för att de ska upphöra med detta samt åtgärder mot personer som tidigare har brukat våld för att de inte ska återfalla i ett sådant beteende (s.k. indikativ prevention). Åtgärderna i det våldsförebyggande programmet kategoriseras utifrån dessa tre preventionsnivåer. I Statskontorets utvärdering av regeringens nationella strategi görs bedömningen att det genomgående saknas utvärderade och beprövade metoder och arbetssätt när det gäller att förebygga mäns våld mot kvinnor (A2020/00238). Regeringen bedömer att det därför finns ett behov av att utveckla insatserna på samtliga tre nivåer. En förstärkning av det samlade arbetet görs därför inom ramen för detta program. Det är viktigt att understryka att vissa åtgärder som anges i programmet i praktiken kan beröra flera preventionsnivåer samtidigt. I det avslutande avsnittet 'Långsiktig nationell samordningsstruktur' beskrivs de permanenta satsningarna avseende samordning av de insatser som görs.

Tidigt våldsförebyggande arbete (universell prevention)

I enlighet med regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10) behöver tidiga våldsförebyggande insatser riktas till breda grupper i befolkningen, oavsett erfarenhet av våld eller riskförhållanden. Målsättningen med sådana insatser är att förebygga

roten till våldsutövning. Det medför att insatser behöver göras redan i ung ålder. På ett grundläggande plan handlar det om att utmana föreställningar om makt och maskulinitet som rättfärdigar våld, samt normer som inskränker kvinnors, flickors och hbtqi-personers självbestämmande över t.ex. sexualitet, reproduktion, ekonomi, utbildning och relationer. Den som har stereotypa uppfattningar i linje med traditionell maskulinitet och femininitet har en ökad benägenhet att utöva våld (MUCF, 2015, Unga, maskulinitet och våld Slutrapportering av uppdrag om attityder till maskulinitet och jämställdhet). En skyddsfaktor mot våld kan därför vara positiva attityder till jämställdhet. Tidigt våldsförebyggande arbete kan även handla om trygghetsskapande åtgärder i skolmiljö, åtgärder på föräldraskapsstödsområdet eller kunskapshöjande åtgärder om maskulinitetsnormer bland barn och ungdomar. Utöver att långsiktigt motverka mänskligt lidande finns det argument för att ett tidigt våldsförebyggande arbete kan leda till samhällsbesparingar. Ett utvärderings- och samverkansprojekt mellan Botkyrka kommun, Länsstyrelsen i Stockholms län, Karolinska Institutet och Uppsala universitet indikerar att det våldsförebyggande arbetet kan leda till samhällsekonomiska besparingar för olika sektorer på lokal och nationell nivå. (Rapport 2020:24, Länsstyrelsen Stockholm).

En utveckling mot evidensbaserade insatser

Kopplat till det våldsförebyggande arbetet i Sverige har en rad metoder, arbetssätt och stödmaterial för hur våldsförebyggande insatser kan organiseras och bedrivs tagits fram. Jämställdhetsmyndigheten har på regeringens uppdrag gjort en sammanställning av universellt förebyggande arbete med målgruppen barn och unga i åldrarna 13–25 år och listar i sin sammanställning ett 20-tal metoder eller material som har tagits fram i detta syfte (A2019/00533). Ett framträdande resultat av en annan studie som har tagits fram på uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten är att majoriteten av de universella våldspreventiva insatserna som görs i Sverige antingen inte har utvärderats överhuvudtaget, eller så har utvärderingarna varit av mindre god kvalitet, vilket omöjliggör bedömning av programmets effekt (Franzén, A. och Gottzén, L., Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt, 2020). Brottsförebyggande rådet (Brå) drar samma slutsats och lyfter samtidigt att det i andra länder finns flera program som har visat goda effekter avseende tidigt förebyggande insatser mot våld i ungas parrelationer (Brå 2021:15).

I slutredovisningen av regeringens uppdrag att kartlägga internationell forskning på området framhåller Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) att det finns viss evidens för att universella förebyggande program som syftar till att förändra normer, attityder och kunskap om våld i nära relation har en brottsförebyggande effekt. Forte framhåller dock att det behövs forskning om dessa olika programs långsiktiga effekt för att kunna avgöra om det rör sig om en verklig förändring eller om den enbart kvarstår under tiden som insatsen föreligger och kort därefter (S2021/05814).

Flera viktiga initiativ har tagits på nationell nivå för att utvärdera de våldsförebyggande insatser som görs i Sverige. Bland annat har Skolverket på regeringens uppdrag utvärderat organisationen MÄN:s version av Mentors in Violence Prevention (MVP) som är ett skolbaserat våldsförebyggande program (S2015/2414). I utvärderingen påpekas att det är svårt att dra generella slutsatser på grund av flera begränsningar, men att små positiva effekter på elevernas kunskap, attityder och beteenden har observerats. MVP har även utvärderats av Stockholms universitet inom ramen för SKR:s kvinnofridssatsning som genomfördes efter överenskommelse med regeringen 2018–2020. I den kvantitativa delen av denna utvärdering framkommer att MVP-insatsen i begränsad grad lyckas medföra övergripande positiva förändringar av elevernas attityder och beteenden. Forskarna rekommenderar ett antal anpassningar av MVP och att den fortsatta användningen av programmet systematiskt följs upp och utvärderas utifrån dessa anpassningar (Gottzén m.fl., Utvärdering av Mentors in Violence Prevention i Sverige: Slutrapport, 2021).

Regeringen anser att framväxten av nya våldsförebyggande insatser behöver kompletteras av ett stärkt fokus på utvärdering och uppföljning i syfte att kunna avgöra interventionernas effektivitet. Det senare är en förutsättning för att de insatser som genererar bäst resultat ska kunna spridas mellan regioner och kommuner. Det finns därför ett behov av att påskynda arbetet med att utveckla evidensbaserade våldsförebyggande insatser och metoder.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Samtidigt som det nationella våldsförebyggande programmet beslutas har regeringen inrättat ett nytt statsbidrag för förebyggande arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, sexuellt våld, hedersrelaterat våld och förtryck, och prostitution och

människohandel för sexuella ändamål. Bidraget ska fördelas enligt en ny förordning efter ansökan till Jämställdhetsmyndigheten. Syftet med bidraget är att stärka det våldsförebyggande arbetet och främja utvecklingen av evidensbaserade insatser. Projektbidrag får lämnas till kommuner, regioner och ideella organisationer för projekt som syftar till att förstärka, utveckla eller utvärdera våldsförebyggande insatser. Verksamhetsbidrag får lämnas till ideella organisationer för våldsförebyggande verksamhet. Förordningen tillämpas första gången i fråga om statsbidrag för bidragsåret 2023.

- Samtidigt som det nationella våldsförebyggande programmet beslutas har regeringen gett Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att översätta och anpassa de två evidensbaserade våldsförebyggande programmen 'Safe Dates' och 'Dating Matters'. I uppdraget ingår att låta externa forskare effektutvärdera de anpassade programmen utifrån svenska förhållanden. När det gäller översättning och anpassning av programmen som rör skolväsendet ska Jämställdhetsmyndigheten arbeta tillsammans med Skolverket. Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) ska bistå Jämställdhetsmyndigheten med att anpassa de delar av programmen som avser information och stöd till föräldrar. När det gäller utvärdering ska Jämställdhetsmyndigheten i samråd med länsstyrelserna och Skolverket och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd identifiera ett antal kommuner och enskilda huvudmän som ska erbjudas att genomföra båda eller något av programmen i formen av en pilotstudie.

Förstärkning av det våldsförebyggande arbetet i skolan

En av de viktigaste uppgifterna för skolväsendet, från förskolan och vidare genom livet, är att förmedla och förankra de grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheter som vårt samhälle vilar på. Sexualitet, könsroller och jämställdhet ingår också särskilt i olika ämnen och kurser i skolväsendet.

Skolverket framhåller i sin inriktning för arbetet med jämställdhetsintegrering att sexuella trakasserier är vanligt förekommande i skolmiljö och att de även riktas mot killar, ofta med homofoba inslag. Skolverket menar att kunskapen om kön, makt och våld behöver vara en del i kompetensen hos vuxna som undervisar och hos övrig skolpersonal. Vidare behövs ökad kunskap om killars våld mot tjejer och mäns våld mot kvinnor,

våldspreventivt arbete och hur förskola och skola kan möta barn som bevittnar våld. Skolinspektions granskning från 2017 visar att ett normmedvetet perspektiv ofta saknas i undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer samt att våld inte alltid problematiseras (Sex- och samlevnadsundervisning, 2018).

En viktig del i det våldsförebyggande arbetet är att förändra stereotypa könsnormer som kopplar samman maskulinitet och våldsutövande. På regeringens uppdrag har Skolverket stärkt det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck inom skolväsendet, inklusive förskolan, genom kunskapshöjande insatser och stöd för olika personalgrupper inom skolan och förskolan. Arbetet har bland annat resulterat i att en digital utbildning med processtöd till rektorer och elevhälsan har genomförts under 2021. Därtill har Skolverket tagit fram en webbutbildning för skolpersonal om det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och genomfört kommunikationsinsatser för att höjda medvetenheten om stödmaterial och kompetensutvecklingsinsatser som har tagits fram. Samtidigt har Skolverket identifierat ett behov av ytterligare riktade insatser mot förskola och vuxenutbildningen.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Skolverket ska i enlighet med regleringsbrevet för 2022 (U2021/02806 m.fl.) och mot bakgrund av de reviderade läroplanerna och det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer erbjuda skolpersonal kompetensinsatser som utifrån skolans förebyggande roll bidrar till att motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Insatserna ska vidare främja jämställdhet och motverka diskriminering, rasism, intolerans och hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 31 mars 2023.
- Skolverket ska undersöka möjligheten att stärka och utveckla de delar som berör skolväsendet och Skolverket i regeringens nationella strategi för att förebygga och motverka mäns våld mot kvinnor. (Skolverkets plan för Jämställdhetsintegrering 2022–2025, utifrån uppdrag i myndighetens regleringsbrev 2021 (U2020/06608))

- Skolverket ska undersöka kopplingen mellan våld och ohälsa för barn och elever inom ramarna för uppdraget (S2020/06171) om ny nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention (Skolverkets plan för Jämställdhetsintegrering 2022–2025, utifrån uppdrag i myndighetens regleringsbrev 2021 (U2020/06608))
- Skolverket kommer att inleda samarbete med relevanta myndigheter och andra aktörer för att stärka arbetet i skolväsendet inom områdena våld och förtryck i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck samt våldsprevention (Skolverkets plan för Jämställdhetsintegrering 2022–2025, utifrån uppdrag i myndighetens regleringsbrev 2021 (U2020/06608))
- Regeringen har beviljat Sveriges kommuner och regioner (SKR) 25 miljoner kr för att bl.a. stärka och utveckla arbetet med att förebygga och tidigt upptäcka våld i förskola och skola med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck under 2022. Vidare ska SKR förebygga hedersrelaterat våld och förtryck genom att stärka och utveckla jämställdhetsarbetet i kommuner och regioner. (A2021/02264)

Fritidsverksamheter för unga

En meningsfull fritid har stor betydelse för ungas välmående, sociala utveckling och informella lärande. Fritidsaktiviteter kan även ha en kompensatorisk effekt för unga som av olika anledningar möter utmaningar inom andra delar av livet. Utifrån sin genomgång av forskningen avseende våld i ungas parrelationer framhåller Brå bl.a. att det är viktigt att vänner, föräldrar och andra personer som möter unga har de verktyg som krävs för att upptäcka våldet och agera utifrån detta (Brå 2021:15). Fritidsledare och andra yrkesverksamma kan genom sitt arbete komma i kontakt med unga som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt annat våld. Det är angeläget att fritidsverksamhet för unga är inkluderande och att de som arbetar med ungas fritid har kompetens att hantera svåra situationer som kan uppstå.

Följande åtgärder genomförs därför:

- I syfte att öka kompetensen om hedersrelaterat våld och förtryck och våldsförebyggande arbete har Myndigheten för ungdoms- och

civilsamhällesfrågor (MUCF) på regeringens uppdrag under 2020–2021 tagit fram och spridit ett kunskapsunderlag riktat till fritidsledare och andra yrkesverksamma som utanför skolväsendet arbetar med barn och ungas fritid (A2021/01300).

Kunskapsunderlaget ska bidra till att fler fritidsledare och andra yrkesverksamma som arbetar med ungas fritid får kunskap om metoder som kan bidra till arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och metoder för ett verkningsfullt våldsförebyggande arbete. I regleringsbrevet för 2022 anges att myndighetens ska fortsätta sprida materialet genom att rikta sig till den aktuella målgruppen fritidsledare och andra yrkesverksamma som arbetar med ungas fritid.

Civilsamhällets organisationer centrala i det tidiga våldsförebyggande arbetet

Det civila samhällets organisationer är av central betydelse för demokratin och är viktiga aktörer för det tidiga våldsförebyggande arbetet. Inom det civila samhället finns många etablerade verksamheter och nya initiativ som motverkar våld.

Bland annat ideella kvinno- och tjejjourer bedriver ett utåtriktat arbete och representerar kunskap, kompetens och erfarenheter som är värdefulla i utvecklingen av våldsförebyggande verksamhet. Därför är det för regeringen angeläget att ideella kvinno- och tjejjourer och andra ideella organisationer som bedriver liknande verksamhet på området har goda förutsättningar för att kunna verka långsiktigt.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Det nyinrättade statsbidraget för visst våldsförebyggande arbete (se ovan sid. 10–11) innebär bland annat att ideella organisationer kan söka bidrag för sin våldsförebyggande verksamhet.
- Förordning (2022:257) om statsbidrag till kvinno- och tjejjourer och vissa andra ideella organisationer inom brottsofferområdet. Bidrag får bland annat lämnas till organisationer som arbetar förebyggande och motverkande mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, sexuellt våld, hedersrelaterat våld och förtryck eller prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Bidraget är tvåårigt och fördelas av Socialstyrelsen efter ansökan.

Idrottsrörelsens betydelse för våldsförebyggande arbete

Regeringen bedömer att jämställdhetsarbetet inom idrottsrörelsen har utvecklats positivt de senaste åren. Det finns emellertid en kvarstående och grundläggande problematik i en idrottsrörelse som inte är jämställd och det finns idrottsmiljöer som i stor utsträckning präglas av destruktiva maskulinitetsnormer. Det finns idrotter som med eller utan stöd i tävlingsreglerna och i varierande grad kännetecknas av våldsanvändning samt idrottsmiljöer där våldsförhållande eller sexistiska attityder förekommer. Idrottsrörelsen har en viktig roll i det våldsförebyggande arbetet eftersom den i mycket stor utsträckning möter unga personer. Mot denna bakgrund och med beaktande av idrottens bredd och påverkanskraft bör idrottsrörelsen enligt regeringens bedömning ytterligare i det förebyggande arbetet mot mäns våld mot kvinnor.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Gymnastik- och idrottshögskolan, Centrum för idrottsforskning (CIF) har fått i uppdrag att under 2022 genomföra en fördjupad analys av vilket arbete som är påkallat inom idrotten i det förebyggande arbetet mot mäns våld mot kvinnor. CIF ska under 2022 även genomföra en fördjupad analys av idrottens potential att minska segregationen i samhället. Analyserna ska utgå ifrån de mål och syften staten har med sin bidragsgivning och särskilt intresset av att uppmuntra och ge möjligheter till barns, ungdomars och vuxnas motion och idrott i syfte att främja en god folkhälsa. Analyserna ska även peka på goda exempel och ha ett framåtsyftande anslag (Ju2022/00518).

Stärkt jämställdhetsarbete inom trossamfunden

Regeringen bedömer att trossamfunden är viktiga aktörer inom det civila samhället, till exempel när det gäller socialt arbete och att engagera barn och ungdomar i sociala aktiviteter. Vidare spelar trossamfunden en viktig roll i kriser och många personer vänder sig till trossamfunden för att få stöd och tröst. Trossamfunden är viktiga kunskapskällor för att förstå kulturella och religiösa mönster och kan fungera som en motkraft mot destruktiva handlingar som personer begår i vad de anser är religionens namn. Samtidigt har många trossamfund stora utmaningar vad gäller jämställdhetsfrågor. Patriarkala och konservativa värderingar bland troende upprätthålls i stor utsträckning av trossamfunden själva. Kvinnor tillåts till exempel inte alltid

att ta rollen som religiös företrädare (SOU 2018:18, Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige). Jämställdheten, inklusive arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, inom vissa trossamfund behöver stärkas.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Under åren 2016–2020 har Myndigheten för stöd till trossamfund anordnat ett särskilt mentor- och ledarskapsprogram riktat till kvinnor inom trossamfunden. Satsningen som fortsätter under 2022 syftar bl.a. till att stimulera diskussioner och medvetenhet om kvinnors makt, representation och medverkan inom trossamfunden. (Årsredovisning 2021, Myndigheten för stöd till trossamfund)
- Myndigheten för stöd till trossamfund har fått i uppdrag att 2021–2023 arbeta med att öka kunskapen om hedersrelaterade frågor kopplat till trossamfundens verksamhet, däribland att särskilt utforma och genomföra insatser för att öka kunskapen om gällande lagstiftning och vid behov bidra till attitydförändring om könsstympling av flickor och kvinnor, med fokus på religiösa ledare. Myndigheten ska samarbeta med Jämställdhetsmyndigheten (A2021/01029).

Insatser till asylsökande och nyanlända

Regeringen bedömer att det är viktigt att asylsökande och nyanlända tidigt får information om det svenska samhället. Det gäller bl.a. kunskap om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR inklusive familjeplanering), jämställdhet, hbtqi-personers lika rättigheter, frågor om maskulinitetsnormer samt svensk lagstiftning. En stor andel unga som är nya i Sverige saknar kunskap om var de ska få tag på information om dessa frågor och om vilka rättigheter de har i Sverige. Många vuxna som möter nyanlända unga saknar även kunskap om hur de på ett inkluderande sätt kan prata med de unga. Även vuxna som är nyanlända kan sakna kunskap om sexuella och reproduktiva rättigheter och den oinskränkta rätten till sin egen kropp (Vad behöver unga nyanlända? En studie av ensamkommandes och andra unga nyanländas behov när det gäller frågor kring sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) och psykisk hälsa, UMO).

Arbete och en egen inkomst ger både kvinnor och män den ekonomiska friheten att bestämma själva hur och var man vill leva och med vem. Utrikes födda kvinnor har en särskilt svag förankring på arbetsmarknaden vilket gör det angeläget med åtgärder för att påskynda deras etablering.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Samhällsinformation till asylsökande har förstärkts (A2020/02657, A2020/02621). För 2021 införde regeringen en tillfällig förstärkning på 60 miljoner kronor för samhällsinformation till asylsökande inom ramen för tidiga insatser för asylsökande m fl. Vidare genomfördes 2020 en utökning av samhällsorienteringen för nyanlända från minst 60 till minst 100 timmar. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har under 2020 och 2021 haft i uppdrag att utveckla utbildningsmaterial och metodstöd för samhällsorienteringen, bl.a. genom att mer fokus läggs på jämställdhet och mänskliga rättigheter (Fi2019/04079; Fi2020/00609).
- På uppdrag av regeringen har Migrationsverket infört obligatorisk samhällsintroduktion för asylsökande (Ju2021/00356). Avsikten är att information ska ges tidigt under asylprocessen. Frågor kring svensk lagstiftning tas upp, bl.a. jämställdhet, hbtqi-frågor, samtyckeslagstiftning, våld i nära relationer och förbud mot månggifte, könsstympning och barnäktenskap. Information lämnas om vart man kan vända sig om man utsätts för någon form av hot eller förtryck och om stödinsatser för våldsutsatta kvinnor och barn.
- Regeringen gav dessutom i april 2022 Migrationsverket i uppdrag att tillhandahålla en obligatorisk samhällsintroduktion till personer som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd i Sverige (Ju2022/01295). Samhällsintroduktionen ska anpassas efter målgruppens behov, bl.a. gäller det information om svensk lagstiftning om sexualbrott, samtycke, prostitution och människohandel. Information bör också ges om tillgängliga stödinsatser för exempelvis våldsutsatta kvinnor och offer för människohandel.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har fått i uppdrag att under 2022 fortsätta att genomföra informationsinsatser rörande bland annat hedersrelaterat våld och förtryck, riktade till

yrkesverksamma och andra vuxna som möter unga nyanlända och unga asylsökande i sitt arbete eller inom ideella engagemang (Ku2021/01889, Ku2021/01557)

- Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) bedriver sedan 2016, med ekonomiskt stöd från regeringen, ett projekt som syftar till att öka kunskapen i frågor som rör sexualitet och reproduktion hos kvinnor och män med migrantbakgrund. Regeringen har 2022 beviljat RFSU medel för att även fortsättningsvis kunna utveckla och driva projektet, detta med särskilt fokus på att sprida kunskap om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter till kvinnor och män med migrantbakgrund samt till hälso- och sjukvården och andra berörda aktörer med utgångspunkt från det arbete som hitintills har genomförts (S2021/07448).
- Regeringen har per den 25 maj 2022 gett Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Migrationsverket och Socialstyrelsen i uppdrag att i samverkan ta fram en gemensam plan för att öka utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden. Regeringen har också gett Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag genomföra en kvalitativ studie om utrikes födda kvinnor utanför arbetsmarknaden. Syftet med studien är att fylla kunskapsluckor om kvinnornas behov och situation liksom om hinder för arbetsmarknadsinträde. Relevanta resultat från studien ska beaktas i den myndighetsgemensamma planen.
- Regeringen har per den 25 maj 2022 gett en särskild utredare i uppdrag att utreda och ta fram förslag på åtgärder som särskilt syftar till att påskynda utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden.

Åtgärder gentemot personer som har en förhöjd risk att utöva våld (selektiv prevention)

Vid sidan av tidiga och breda våldsförebyggande insatser behöver åtgärder vidtas gentemot dem som bedöms ha en förhöjd risk för att utöva våld, s.k. 'selektiva' preventionsinsatser. Sådan verksamhet innefattar grupper i samhället vars livsomständigheter innebär kända riskförhållanden för våld. Socialstyrelsen konstaterar att riskfaktorer för våldsutövande generellt, som

exempelvis yngre ålder, socioekonomisk utsatthet och tidigare våldsutövande, även utgör riskfaktorer för våldsutövande i nära relationer (A2019/00504). Forskning har även visat att barn som själva varit utsatta för eller bevittnat våld i hemmet löper i sin tur, senare i livet, större risk att utöva våld mot närstående eller andra. Brå konstaterar att de flesta riskfaktorer för våldsutövning och våldsutsatthet är överlappande, varför ett arbete som riktas in på riskfaktorer för våldsutövning kommer att träffa majoriteten av riskfaktorerna för våldsutsatthet (Brå 2021:15). Sexuella övergrepp i barndomen är en riskfaktor för att utsättas för sexuell exploatering senare i livet (Stiftelse Allmänna Barnhuset, Unga, sex och internet efter #Metoo, 2021). WHO har utifrån forskning på området pekat på en tydlig koppling mellan mäns attityder kring jämställdhet och våldsutövande (WHO, Changing cultural and social norms that support violence, 2009). Därtill är missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande substanser är en stark riskfaktor för våld (t.ex. Nationella trygghetsundersökningen, 2015).

En utveckling mot evidensbaserade insatser

Selektiva preventionsinsatser mot våld i nära relation görs inom verksamheter såsom skola, elevhälsa, socialtjänst och hälso- och sjukvård inklusive psykiatri samt inom det civila samhällets stöd- och rådgivande arbete. För socialtjänstens del kan det t.ex. handla om programverksamhet för barn i riskmiljöer, föräldrastöd och riktad dagverksamhet. Många civilsamhällesorganisationer bedriver ett systematiskt arbete för att motverka destruktiva maskulinitetsnormer bland riskgrupper.

Forte konstaterar i en återrapporering till regeringen att det saknas forskning avseende brottspreventiva effekter av insatser som riktas mot personer som uppvisar riskfaktorer för våld (S2021/05814). Brå lyfter fram VIP-programmet (Viktig Intressant Person) som ett av få selektiva preventionsprogram som används i Sverige och som har utvärderats (avseende vuxna). VIP-programmet riktas till personer med en intellektuell eller psykisk funktionsnedsättning. Utvärderingen av programmet visar att VIP skapat en positiv utveckling för deltagarna, samtidigt som forskarna konstaterar att det finns behov av fortsatt utvärdering och uppföljning av programmet (Viktig intressant person (VIP) i användning: En resultatutvärdering med programteoretisk ansats, Lindberg, D., Kullberg, C., och Dag, M., 2019). Brå framhåller vidare att det finns utvärderade föräldraskapsprogram på selektiv preventionsnivå som används i Sverige men dess effekter på våld i ungas parrelationer är inte utvärderade. Samtidigt

lyfter Brå att det på internationell nivå finns utvärderade selektiva våldsförebyggande preventionsprogram med fokus på våld i nära relation som har visat positiva resultat i utvärderingar (Brå 2021:15).

Regeringen anser att det är av vikt att nya insatser gentemot riskgrupper för att utöva våld i nära relation utvecklas, samtidigt som fler insatser som redan genomförs i dag behöver utvärderas. Det övergripande målet är att få fram och tillgängliggöra evidensbaserade program och verktyg för de verksamheter som kommer i kontakt med personer som har en förhöjd risk att utöva våld mot närstående.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Det nyinrättade statsbidraget för visst våldsförebyggande arbete (se ovan sid. 10–11) får lämnas för att stärka det våldsförebyggande arbetet och främja utvecklingen av evidensbaserade insatser.
- Uppdrag till Jämställdhetsmyndigheten om översättning och anpassning av två evidensbaserade våldsförebyggande program (se ovan s. 11) som innehåller komponenter som förebygger våld på selektiv preventionsnivå.
- Socialstyrelsen ska få uppdrag avseende kompetens och metodutveckling inom socialtjänst och hälso- och sjukvård (punkt 57 i åtgärdsprogrammet).

Stöd och information till barn som upplever våld i nära relation

Forskning visar att barn som upplever våld i nära relationer är mycket utsatta och löper en ökad risk att själva utsättas för våld och att fara illa på andra sätt, som t.ex. genom att de bevittnar våld i familjen eller försummas av sina föräldrar. Det finns även risk att barnen själva i sin tur senare i livet kommer att utöva våld mot närstående eller andra (t.ex. WHO, *Understanding and addressing violence against women: Intimate partner violence*, 2012). För att säkerställa barnets rättigheter, motverka barnets utsatthet och för att motverka framtida våld bedömer regeringen att dessa barn behöver uppmärksammas särskilt. I situationer där barnet eller närstående till barnet utsätts för våld kan barnet behöva få information, råd och stöd från socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Det kan exempelvis röra sig om situationer där det har förekommit allvarligt våld i nära relation, bl.a. hedersrelaterat våld och förtryck.

En särskilt sårbar tid kan inträffa i samband med en separation. För den som försöker lämna en relation där det finns risk att utsättas för våld föreligger ett stort skyddsbehov. Ett sätt att ge skydd kan vara genom skyddade personuppgifter. Personerna behöver då göra stora uppoffringar och lämna sina tidigare liv. Utsattheten blir särskilt stor när även barn behöver leva med skyddade personuppgifter. Bland annat kan barn och unga som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck behöva leva med skyddade personuppgifter och få ett långtgående skydd från familjen eller kollektivet som utgör hotet mot dem. Att leva med skyddade personuppgifter innebär begränsningar av sådana delar i livet som andra kan ta för självklara. Det är därför av största vikt att samhället ser till att säkerställa skyddet för dessa personer och tillhandahålla det stöd de har behov av. Jämställdhetsmyndigheten har på regeringens uppdrag tagit fram kunskap om våldsutsatta personer som lever med skyddade personuppgifter (Rapport 2022:10). Av rapporten framgår bland annat att tre av fyra av de intervjuade kvinnorna någon gång fått sina skyddade personuppgifter rökta, och flera kvinnor har fått sina uppgifter rökta flera gånger. Det framgår vidare att de intervjuade kvinnorna har fått omfattande skador av det psykiska, fysiska och sexualiserade våldet och majoriteten av barnen har varit utsatta för våld. Vart tredje barn i intervjustudien fick inget stöd eller behandling.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Jämställdhetsmyndigheten har fått i fortsatt uppdrag (A2022/00710) att genomföra kunskapshöjande insatser om våldsutsatta personer som lever med skyddade personuppgifter, med fokus på kvinnor och barn, till berörda myndigheter. Detta för att säkerställa att arbetet inte stannar av. Jämställdhetsmyndighetens rekommendationer om ytterligare åtgärder bereds i Regeringskansliet.
- På regeringens initiativ har bestämmelser införts i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och patientsäkerhetslagen (2010:659) om att ett barns behov av information, råd och stöd särskilt ska beaktas inom hälso- och sjukvården, om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp (prop. 2020/21:163).

- Ett nytt brott, barnfridsbrott, trädde i kraft den 1 juli 2021 och innebär att det är straffbart att utsätta barn för att bevittna vissa brott i en nära relation. Ett barn som bevittnar brott är numera målsägande och kan därför ha rätt till en särskild företrädare för barn eller ett målsägandebiträde samt skadestånd från gärningspersonen (prop. 2020/21:170).
- Socialstyrelsen har fått i uppdrag att ta fram och sprida ett stöd- och informationsmaterial till socialtjänsten och hälso- och sjukvården i syfte att öka medvetenheten och kunskapen om våld mot barn med funktionsnedsättning (S2021/05119).
- Regeringen har gett uppdrag åt Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum) att genomföra kompetenshöjande insatser om hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer så som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning för landets barnahusverksamheter (A2021/02395).

Fokus på att nå ut till unga i partnerrelationer

Våld i ungas partnerrelationer anges som ett särskilt utvecklingsområde i regeringens åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor perioden 2021–2023. Samtidigt som det behövs breda och tidigt förebyggande insatser och program för att förebygga våld i ungas partnerrelationer kan unga vara i behov av särskilda insatser anpassade efter de förhållanden som omgärdar ungas relationer. Vissa unga personer befinner sig inte heller på arenor där tidigt förebyggande insatser typiskt sätt genomförs. Forskningen visar att en särskild riskfaktor i ungas partnerrelationer kan vara tjejer som har äldre pojkvänner eller som har låg grad av socialt stöd från vänner (Brå 2021:15). Unga personer kan även sakna trygga referenser av intima relationer, t.ex. eftersom det kan vara deras första erfarenhet av en intim relation eller att de kan sakna goda förebilder i fråga om partnerrelationer. Betydelsen av internet och sociala medier kan även vara större bland unga. Bland annat är unga i högre utsträckning utsatta för nätkränkningar (NTU, Brå 2021). Andra aktörgrupper kan också behöva engageras i arbetet med att förebygga våld i nära relation bland unga, exempelvis föräldrar, skola eller civilsamhälle.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Jämställdhetsmyndigheten får under 2022 använda 10 000 000 kronor för att fortsätta stödja våldsförebyggande insatser riktade till unga i partnerrelationer (A2021/02395). I uppdraget ingår att fördela medel till civilsamhällesaktörer som bedriver relevantt arbete på området. Motsvarande uppdrag under 2021 (A2021/01443, A2021/01397) ledde till att Stockholms universitet påbörjat forskningsprojektet Våld i ungas nära relationer – stödbehov hos utsatta och utövare med fokus på särskilt utsatta grupper. Studien kommer inledas med en kartläggning av ungdomars upplevelse av samhällets stöd och respons med fokus på verksamheter inom den idéburna sektorn.
- Kampanjen ”Svartsjuka är inte romantiskt” har för sjätte året i rad genomförts under 2022. Syftet med kampanjen är att uppmärksamma och synliggöra killars våld mot tjejer och våld i ungas partnerrelationer. Kampanjen genomförs på initiativ av och i samverkan mellan Jämställdhetsmyndigheten, Länsstyrelserna och ungarelationer.se.
- Inom ramen för regeringens uppdrag (S2018/03516) har Socialstyrelsen tagit fram en ny handbok för stöd i våld i nära relationer. Ett avsnitt tillägnas arbetet med unga personer.
- Brottsoffermyndigheten har i uppdrag att genomföra informationsinsatser om samtyckeslagstiftningen (Ju2021/03329).

Våldsförebyggande arbete med föräldrar i riskmiljö

Stöd i föräldraskapet är en viktig insats från samhällets sida för att undvika ojämlikhet och negativa utfall för barn och unga. Enligt regeringen ska föräldraskapsstödet bidra till ett jämställt föräldraskap, vilket tidigare har uttryckts i både den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (skr. 2016/17:10) och den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd (S2018/04678).

Föräldraskapsstödsprogram kan utgöra viktiga våldsförebyggande insatser. Som tidigare nämnts i detta program visar forskningen att våld i hemmet utgör en riskfaktor för att senare utveckla ett våldsamt beteende i en nära relation. Föräldraskapsstödjande insatser kan, under rätt omständigheter,

motverka normer som rättfärdigar våld och förtryck och erbjuda alternativ till en repressiv uppfostran. För WHO är olika former av föräldraskapsstöd en av de mest centrala och bäst utvärderade insatserna för att förebygga våld mot barn (WHO, INSPIRE Seven Strategies for Ending Violence Against Children, 2016). Det finns ett antal föräldraskapsstödsprogram som har visat goda resultat avseende föräldrarnas negativa beteenden gentemot sina barn, och på barnens beteende. Inget av programmen har dock utvärderats i fråga om effekter på våld i barnens framtida parrelationer (Brå 2021:15).

Ett område som är i särskilt behov av utveckling är stöd till föräldrar i en hederskontext, både i fråga om tidiga förebyggande insatser och riktade stödåtgärder. Länsstyrelsen Stockholm har i samverkan med Stockholms stad gjort en utvärdering av programmet Föräldraskap i Sverige, som är ett samhällsorienterande grupprogram för utrikesfödda föräldrar med barn 0–18 år. Syftet med programmet är att föräldrarna ska få mer information om områden som är viktiga för familjelivet i Sverige, och möjlighet till gruppdiskussioner. Utvärderingen av programmet visar bland annat på positiva och signifikanta skillnader hos föräldrarnas inställning i frågor som kan relateras till hedersförtryck (Slutrapport från uppföljningen av programmet Föräldraskap i Sverige, Lisa Blom, m.fl.). Det finns även familjearbete i hederskontext som görs kopplat till en senare del av det förebyggande arbetet när krisen eller förtrycket är ett faktum. Socialstyrelsen framhåller att startpunkten för sådant arbete exempelvis kan vara att ett barn har omhändertagits av socialtjänsten. Socialstyrelsen pekar på de risker som sådant familjearbete i hederskontext kan vara förenat med och understryker att den utsattes säkerhet måste gå före önskemål om familjeåterförening. Myndigheten efterlyser utvärderingar av den här typen av familjebehandling. (Socialstyrelsen, Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer, 2020). Länsstyrelsen i Östergötlands län har konstaterat att hedersproblematikens kollektiva karaktär gör att det inte är tillräckligt att skapa förändring hos enskilda föräldrar utan att det krävs insatser på flera olika nivåer för att skapa ett sammanhang där en förändring på individnivå i större utsträckning möjliggörs (Rapport 2019:6 Utveckling av program för våldsförebyggande arbete med föräldrar).

Följande åtgärder genomförs därför:

- Regeringen har gett Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) i uppdrag att främja utvecklingen av

våldsförebyggande arbete genom stöd till föräldrar inriktat på familjer i en hederskontext (A2021/02053). Myndigheten ska bl.a. identifiera och utveckla arbetssätt och metoder för föräldraskapsstöd som syftar till att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, både för universellt och riktat stöd. Arbetssätten och metoderna ska syfta till att minska riskerna för att barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck samt se över samordningen mellan föräldraskapsstödjande aktörer som riktar sig till föräldrar i hederskontext. Länsstyrelserna samverkar med MFoF inom ramen för genomförandet av den nationella föräldraskapsstrategin.

- Uppdraget till Jämställdhetsmyndigheten att översätta och anpassa de skolbaserade våldsförebyggande programmen Safe Dates och Dating Matters (se ovan s. 11) träffar även föräldraskapsstöd avseende samtal om våld i ungas parrelationer. I enlighet med uppdraget ska Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) därför bistå Jämställdhetsmyndigheten med att anpassa de delar av programmen som avser information och stöd till föräldrar.

Statens institutionsstyrelse bedriver viktigt stöd till barn och unga med särskilda behov

Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem tar emot ungdomar med psykosociala problem, till exempel missbruk och kriminalitet. Många kommer även från socialt utsatta miljöer och har upplevt våld i hemmet. Detta innebär att det finns särskilda riskfaktorer för våldsutövning och våldsutsatthet kopplade till dessa ungdomar. Av den anledningen är det av vikt att utveckla och stärka arbetet för att förebygga relationsvåld i de särskilda ungdomshemmen. Under 2021 har SiS haft regeringens uppdrag att bl.a. stärka det våldsförebyggande arbetet. SiS lyfter i sin delredovisning till regeringen att fokus i uppdraget är kompetenshöjande insatser och att man under 2021 har planerat för hållbara insatser över tid och i relation till myndighetens målgrupper (A2022/00533).

Följande åtgärder genomförs därför:

- Under 2022 har SiS i uppdrag att fortsätta utveckla kompetensen inom myndigheten om hedersrelaterat våld och förtryck samt det våldsförebyggande arbetet bland pojkar, unga män och ungas partnerrelationer inklusive kunskap om destruktiva

maskulinitetsnormer, där förebyggande och återfallsförebyggande insatser är en central del. I uppdraget ingår att öka myndighetens kunskaper om prostitution och människohandel. Arbetet ska ske i samverkan med Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötlands län (S2021/08111). SiS har informerat regeringen om att arbetet framåt ska resultera i ett utbildningspaket på myndighetens intranät, riktade utbildningsinsatser och ett stödmaterial (A2022/00533).

- SiS är också en av de myndigheter som ingår i programmet Jämställdhetsintegrering i myndigheter, JiM (S2021/08111). Inom ramen för det arbetet har SiS rapporterat följande fokusområden för perioden 2022–2025: flickors och kvinnors vårdbehov och trygghet, könsstereotyper som präglar delar av verksamheten och minskat våld i nära relationer efter vistelsen på SiS.

Åtgärder gentemot våldsutövare (indikativ prevention)

När våld har brukats behöver insatser ges till dem som utsätts men fokus bör även vara på den eller dem som utövar våldet. Sådana riktade insatser syftar till att förebygga att den som har använt våld inte återfaller i ett sådant beteende, s.k. 'återfallsförebyggande arbete'. Ett sådant arbete syftar även till att förebygga fysiskt, psykiskt och ekonomiskt så kallat 'eftervåld' i samband med och efter att en våldsam relation har tagit slut. Kvinnors och barns säkerhet ska vara en central del i arbetet med män som har utövat våld mot närstående kvinnor, inklusive när det är fråga om behandlingsinsatser. Hänsyn ska alltid tas till säkerheten för den eller de som har utsatts för våld eller övergrepp och dennes närstående.

Flera myndigheter har ett ansvar som riktar sig till personer som utsätter närstående för våld. Huvudsakligen hanterar socialtjänsten, Kriminalvården och Polismyndigheten individärenden för målgruppen. Hälso- och sjukvården ansvarar för hälso- och sjukvårdsinsatser som riktas till målgruppen. Samverkan är avgörande för framgång i arbetet med våldsutövare då flera myndigheter och aktörer kan möta samma person i olika roller. Förutom samordningsvinster är ökad förståelse och generell kunskapsöverföring mellan myndigheterna och andra aktörer av stor vikt.

Den 1 augusti 2021 infördes på regeringens initiativ ny lagstiftning för att förbättra förutsättningarna för det vålds- och återfallsförebyggande arbetet.

Den nya bestämmelsen i socialtjänstlagen (2001:453) innebär att det till socialnämndens uppgifter hör att verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Vid samma tidpunkt infördes en bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) som möjliggör för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att under vissa förutsättningar utan hinder av sekretess lämna uppgifter till Polismyndigheten i syfte att förhindra att en enskild begår ett allvarligt brott mot en närstående. Lagändringarna innebär ett ökat fokus på de personer som utsätter närstående för våld för att de ska upphöra med sitt våldsamma beteende.

En utveckling mot evidensbaserade insatser

Socialstyrelsen har granskat de fall när ett barn har dödats eller utsatts för försök till dödligt våld eller när en vuxen dödats eller utsatts för försök till dödligt våld av en närstående eller tidigare närstående. Ett centralt utvecklingsområde som Socialstyrelsen har identifierat för att förhindra det dödliga våldet handlar om att utveckla det våldsförebyggande arbetet riktat till personer som utövat våld mot närstående. Till detta hör, menar Socialstyrelsen, att utveckla metoder och arbetssätt inom de verksamheter som kommer i kontakt med våldsutövare.

Regeringen delar Socialstyrelsens bedömning. Arbetet med personer som utsätter närstående för våld för att de ska upphöra med sitt våldsamma beteende är i behov av utveckling. Många initiativ och verksamheter med våldsutövare pågår i landet men behandlingsmetoderna behöver utvärderas avseende t.ex. användbarhet i en socialtjänstkontext. Det finns utvecklingspotential inom både forskning och praktik när det gäller insatser till personer som utsätter närstående för våld.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att analysera och lämna förslag på hur en nationell samordning och kunskapsutveckling avseende återfallsförebyggande arbete med personer som utsätter närstående för våld kan utvecklas inom myndigheten (A2021/02083). Analysen ska utgå från det förslag om ett centrum för samordning och kunskapsutveckling kring förändringsarbete med våldsutövare som beskrivs i betänkandet Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för

våld (SOU 2018:37). I betänkandet anges att centrumet bl.a. bör utveckla, utvärdera och ackreditera behandlingsmetoder för våldsutövare samt ta fram en modell för specialiserade mottagningar. Socialstyrelsen ska slutredovisa uppdraget till regeringen senast den 15 juni 2022.

- Enligt den nya förordningen om statsbidrag för visst våldsförebyggande arbete (se ovan s. 10–11) har regioner och kommuner möjlighet att söka bidrag för projekt som syftar till att förstärka, utveckla eller utvärdera våldsförebyggande insatser. Jämställdhetsmyndigheten får prioritera mellan ansökningar och särskilt beakta om utvärderingen planeras att ske i samverkan med ett lärosäte.

Socialtjänsten

Socialnämnden har enligt 5 kap. 11 a § socialtjänstlagen (2001:453) ansvar att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. När socialnämnden fullgör uppgiften ska nämnden särskilt beakta säkerheten för den som utsätts eller har utsatts för våld eller andra övergrepp och dennes närstående. Flera kommuner bedrev redan innan införandet av denna nya bestämmelse i socialtjänstlagen (2001:453) ett systematiskt arbete gentemot våldsutövare. En viktig anledning till att bestämmelsen infördes var dock att insatserna kommuner emellan skiljde sig åt i landet, vilket riskerade att leda till att personer som utsätter närstående för våld inte gavs samma förutsättningar att få insatser. Brister på sådana insatser drabbar ytterst de våldsutsatta.

Även om personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld bör ha en likvärdig tillgång till insatser som syftar till att våldet ska upphöra är det socialnämndens ansvar att göra bedömningar i de enskilda fallen. Socialnämnden bör därför avgöra vilken insats som bör ges med hänsyn till den enskildes förutsättningar och behov, baserat på faktorer som risk för återfall och individens mottaglighet. Hänsyn ska alltid tas till säkerheten för den eller de som har utsatts för våld eller övergrepp och dennes närstående. Det bör också särskilt beaktas exempelvis om den våldsutsatta är ett barn, lever i en hederskultur eller har en särskilt utsatt ställning till följd av exempelvis en funktionsnedsättning.

För personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld kan det beroende på individens förutsättningar bli aktuellt för socialnämnden att erbjuda olika slags insatser som grundas på samtal. Exempel på hur socialnämnden kan verka för att personer som utsätter närstående för våld ska upphöra med våldet är bl.a. påverkans- och behandlingsarbete, stödjande samtal och information om våld. När det utöver våldsamma tendenser finns problem med t.ex. missbruk eller psykisk ohälsa, kan det finnas behov av insatser som tillhandahålls av andra aktörer än socialtjänsten, exempelvis hälso- och sjukvården, som kan erbjuda allmän rådgivning eller kontakt med en psykiatrisk mottagning. På uppdrag av regeringen har Socialstyrelsen identifierat metoder med visst vetenskapligt stöd för att förebygga återfall i våld (Socialstyrelsen, Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer, 2020). Som tidigare påtalat finns det dock alltså ett tydligt behov av uppföljning och utvärdering av de insatser som genomförs i Sverige. Uppdraget till Socialstyrelsen att omhänderta förslaget om nationell samordning avseende återfallsförebyggande arbete (se ovan s. 27–28) är ett viktigt steg i denna riktning men kompletterande insatser behövs.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Samtidigt som det nationella våldsförebyggande programmet beslutas har regeringen gett Kriminalvården i uppdrag att utreda och lämna förslag på hur behandlingsprogrammet Predov (Preventing Domestic Violence) kan spridas till kommuner och regioner. Ett av syftena med uppdraget är att möjliggöra en effektutvärdering av programmet. I uppdraget ingår bl.a. att bedöma behovet av och planera för anpassningar av programmet samt för hur programmet kan användas tillsammans med metoder för riskbedömning och kontakt med närstående till våldsutövaren inom verksamheter utanför Kriminalvården. Kriminalvården ska även analysera möjligheterna för att personer som påbörjat Predov inom Kriminalvården vid behov ska kunna fullfölja programmet i annan verksamhet.
- Socialstyrelsen ska få uppdrag avseende kompetens och metodutveckling inom socialtjänst och hälso- och sjukvård (punkt 14 i åtgärdspaketet).
- Sveriges kommuner och regioner (SKR) har ansökt om och beviljats medel från regeringen (se ovan s.13) för att även stärka och utveckla

arbetet med att ge beteendeförändrande insatser till våldsutövare i socialtjänst med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck (A2021/02264).

- Socialstyrelsen och länsstyrelserna har i uppdrag att under 2022 fortsätta ta fram information och vägledning till berörda myndigheter, däribland kommuner och regioner, om ansvaret som kommunernas socialnämnder sedan den 1 augusti 2021 har att verka för att personer som utövar våld eller andra övergrepp mot närstående ska upphöra med det (A2021/01538, A2021/02395).
- Inom ramen för regeringens uppdrag driver länsstyrelserna länsvis utvecklingen framåt avseende att samordna socialtjänstens stöd till våldsutövare, t.ex. i formen av kommungemensamma verksamheter. (Fi2020/00609 m.fl., A2022/00263).
- Regeringen har gett uppdrag till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) att förstärka och utveckla tillsynen av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck, inbegripet våld som omfattas av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor som barn utsätts för eller bevittnar. Utvecklingen ska avse hur tillsynen kan vara mer förebyggande och riskbaserad samt bidra till lärande för berörda aktörer. Inom ramen för uppdraget ingår att genomföra tillsynsinsatser (A2021/01714).

Hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvården är enligt regeringens nationella strategi mot mäns våld mot kvinnor en viktig aktör i samhällets arbete mot våld. Hälso- och sjukvården har stora betydelse för tidig upptäckt och förebyggande av våld liksom för vårdinsatser. I Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021 visar att hälso- och sjukvården är den samhällsaktör som de flesta av gärningspersonerna har haft kontakt med året före brottet, ofta på grund av missbruk och/eller psykiatriska tillstånd. Socialstyrelsen lyfter vidare att frågor om våld inte regelbundet ställs till våldsutövare och att behandlingsåtgärder med fokus på att förebygga upprepat våld sällan riktas mot den som utövat våld. Enligt Socialstyrelsen har fokus legat på att i förekommande fall behandla missbruksproblematik eller psykiatriska tillstånd, något som i sig kan minska risken för våldsutövande.

Socialstyrelsen bedömer att riktade, kompletterande, insatser gentemot gärningspersonerna för att förebygga upprepat våld hade kunnat behövas.

Förhållandena i det enskilda fallet avgör ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och hälso- och sjukvården vad gäller att erbjuda insatser till våldsutövare. Vidare kan förhållandena vara sådana att den enskilde kan behöva insatser inom såväl socialtjänsten som hälso- och sjukvården. Som framgår ovan har socialtjänsten ett särskilt ansvar för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld ska ändra sitt beteende. Den nya bestämmelsen i socialtjänstlagen innebär dock inte någon förändring i fråga om hälso- och sjukvårdens ansvar enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Samverkan mellan verksamheterna är därav av yttersta vikt. I t.ex. Västra Götalandsregionen finns ett samarbete mellan hälso- och sjukvården och kommunerna som resulterat i att det finns verksamheter för behandling av bland annat våldsutövare. Regeringen ser därför positivt på att Socialstyrelsen har inlett en dialog med regionernas nationella system för kunskapsstyrning avseende hälso- och sjukvårdens ansvar för att förebygga våld i nära relationer.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Socialstyrelsen ska få uppdrag avseende kompetens och metodutveckling inom socialtjänst och hälso- och sjukvård (punkt 14 i åtgärdspaketet).
- Inom ramen för nya uppdraget till Kriminalvården ska myndigheten utreda och lämna förslag på hur behandlingsprogrammet Predov (Preventing Domestic Violence) kan anpassas till verksamheter utanför Kriminalvården, inklusive verksamheter inom regionerna (se ovan s. 29).
- Sveriges kommuner och regioner (SKR) har ansökt om och beviljats medel från regeringen (se ovan s. 13) för att även stärka och utveckla arbetet med att ge beteendeförändrande insatser till våldsutövare i hälso- och sjukvård med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck (A2021/02264).
- På regeringens initiativ har en sekretessbrytande bestämmelse införts i socialtjänstlagen som innebär att bl.a. hälso- och sjukvården under vissa förutsättningar utan hinder av sekretess kan lämna uppgifter till

Polismyndigheten i syfte att förhindra att en enskild begår ett allvarligt brott mot en närstående (prop. 2020/21:163).

- Regeringen har permanentat finansieringen av den nationella stödtelefonen Preventell för att förebygga sexuellt våld. Preventell riktar sig både till förövare som erbjuds adekvata behandlingsinsatser och närstående och vårdgivare som behöver råd och hjälp att hantera frågor kring sexuellt våld och oro för sexuella övergrepp (Budgetpropositionen 2021).

Kriminalvården

Kriminalvården spelar en central roll i fråga om insatser för klienter som avtjänar ett straff för att de har utövat våld mot en närstående eller för klienter som är dömda för annan brottslighet och har en våldsproblematik. För att förebygga återfall i våldsbrott mot närstående samt hedersrelaterade brott behöver det därför finnas effektiva och målgruppsanpassade insatser inom Kriminalvårdens verksamhet.

Inom ramen flera tidigare regeringsuppdrag har Kriminalvården (Ju2013/4393, Ju2013/4394 och S2018/04674) utvecklat betydelsefull verksamhet med koppling till våld mot närstående. Insatserna har bl.a. lett till att en ökad andel klienter med våldsproblematik genomgår relevanta behandlingsprogram. Av Kriminalvårdens redovisning av det senaste uppdraget (S2018/04674) framgår bland annat att myndigheten fortsätter arbeta för att nå fler med återfallsförebyggande insatser, fortsätter utforska lämpliga insatser för dömda för brott med hedersmotiv samt fortsätter utveckla användningen av VR-teknik i behandlingen.

Den första tiden efter den villkorliga frigivningen är kritisk när det gäller risken för att återfalla i brott. Behovet av stöd och insatser i detta skede är därför ett område som kräver särskild uppmärksamhet. En fungerande samverkan mellan Kriminalvården och andra myndigheter samt andra samhällsaktörer som kommuner, vårdgivare och civilsamhället är avgörande för att få till långsiktigt hållbara insatser.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Kriminalvården och Polismyndigheten har i uppdrag att utveckla sitt informationsutbyte avseende personer som har dömts för sexualbrott, våldsbrott mot närstående och brott med hedersmotiv.

Syftet är att Kriminalvården ska få ett bättre underlag för utformningen av verkställigheten och övervakningen av klienterna samt bidra till förbättrade förutsättningar för Polismyndigheten att arbeta brottsförebyggande och ge skydd till brottsoffer. Vid behov ska myndigheterna samråda med Socialstyrelsen. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Justitiedepartementet) senast den 25 maj 2023 (Ju2021/04139, Ju2021/00957).

- Kriminalvården har i uppdrag att vidareutveckla sitt återfallsförebyggande arbete. Myndigheten ska analysera hur arbetet i högre grad kan anpassas till samtliga dömdas olika behov och förutsättningar (Ju2021/03732). Det handlar bl.a. om att vidta åtgärder så att en högre andel deltar och slutför behandlingsprogram under sin verkställighet samt att tillse att utbildning och annan adekvat sysselsättning erbjuds fler intagna i anstalt. Det handlar därutöver också om att fortsätta arbetet med att stärka samverkan mellan berörda myndigheter och civilsamhället för att få till stånd en adekvat utslussning.

Polismyndighetens arbete

Regeringen har initierat en kraftfull utbyggnad av Polismyndigheten och det har därför gjorts stora öknningar av myndighetens anslag. En utgångspunkt för polisen i det brottsbekämpande arbetet är att den som begår ett brott ska gripas och dömas. Samtidigt har polisen en unik roll i fråga om att komma i kontakt med våldsutövaren vid ett polisiärt ingripande och kan motivera våldsutövaren att söka behandling för att personen i fråga ska förändra sitt beteende. Detta medför att polisen till exempel behöver ha god kännedom om vilka aktörer i samhället som kan erbjuda behandling.

Sedan den 1 augusti 2021 har som nämnts offentlighets- och sekretesslagen (OSL) reviderats så att delandet av information från socialtjänst och hälso- och sjukvård underlättas. För att en uppgift ska kunna lämnas till Polismyndigheten krävs att det på grund av särskilda omständigheter finns en risk för att den enskilde kommer att begå brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid eller sexualbrott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år. Vidare krävs att uppgiften kan antas bidra till att förhindra brottet och det med hänsyn till planerade eller pågående insatser för den enskilde eller den närstående, eller av andra skäl inte är olämpligt att uppgiften lämnas ut. Det innebär att de förebyggande

åtgärderna ytterst kan bestå i att Polismyndigheten ingriper i en konkret situation för att förhindra att ett brott begås eller vidtar åtgärder för att skydda det tilltänkta brottsoffret. Det förebyggande arbetet kan även vara av mer stödjande karaktär. Genom det förstärkta informationsutbytet mellan Polismyndigheten, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten finns potential för utvecklad samverkan mellan de olika verksamheterna. I den tidigare nämnda samverkan mellan kommunerna och hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen ingår Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Samverkan har bl.a. fokuserat på att personer som utövar våld i större omfattning bl.a. ska erhålla adekvat stöd och behandling.

I Statskontorets utvärdering av regeringens nationella strategi mot mäns våld mot kvinnor lyfts bl.a. att samverkan mellan Polismyndigheten och berörda aktörer på regional och lokal nivå kan utvecklas. Därtill framhåller Statskontoret att verkningsfulla metoder och arbetssätt behöver utvecklas i samtliga verksamheter som kommer i kontakt med våldsutövare. På regeringens uppdrag sammanställde Brå för några år sedan kunskap om polisiära metoder och arbetssätt för att förebygga upprepat våld mot vuxna i nära relationer (Brå 2017:13). Brå föreslog att Polismyndigheten skulle inventera befintliga arbetssätt riktade mot våldsutövare och vid behov initiera utvärderingsbara försöksprojekt för att utveckla nya arbetsmetoder.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Polismyndigheten har inom ramen för sitt samlade arbete mot mäns våld mot kvinnor och på eget initiativ, tagit fram en nationell brottsförebyggande metod för arbete riktat mot hotaktörer som nu implementeras i myndigheten. Metoden, riskreducerande insatser (RRI), har utvecklats i polisregion Syd och syftar till att genom proaktiva samtal påverka hotaktörer i skyddsärenden till ett förändrat beteende och förebygga allvarligare brottslighet. Brott i parrelation är den vanligaste ärendetypen men metoden är tillämpbar även i andra situationer. Under perioden 2019–2021 har sammanlagt 118 ärenden med riskreducerande insatser genomförts i region Syd. I dessa ärenden upphörde brottsligheten i 85 fall och minskade i 8 fall. (Källa: Polismyndigheten, region Syd)
- Polismyndigheten arbetar även med en förstudie som syftar till att se över hur myndigheten ytterligare kan förstärka sitt

brottsförebyggande arbete på området mäns våld mot kvinnor genom insatser riktade mot gärningspersoner. I översynen ingår att identifiera och sammanställa befintliga polisiära arbetssätt för att förebygga mäns våld mot kvinnor, inventera kunskaps- och evidensbaserade metoder i andra länder och bedöma om dessa har förutsättningar att implementeras i en svensk kontext samt lämna rekommendationer om att genom pilotverksamhet ta fram en brottsförebyggande metod avseende mäns våld mot kvinnor. (Källa: Polismyndigheten)

- Mot bakgrund av att en stor andel av de män som begår dödligt våld mot kvinnor i nära relation har en bakomliggande psykisk ohälsa avser regeringen ge Polismyndigheten i uppdrag att ge anställda fördjupad kunskap om och förbättrade verktyg att bemöta psykisk ohälsa kopplat till mäns våld mot kvinnor samt utveckla samverkansformer och riskbedömningar med relevanta aktörer, t.ex. psykiatri och socialtjänst (punkt 97 i Regeringens åtgärdsprogram mot mäns våld mot kvinnor).

Arbetsmarknad och arbetsliv

På arbetsplatsen kan det upptäckas om en anställd är utsatt för våld, såväl på arbetsplatsen som i en nära relation. Detta konstateras i Socialstyrelsens dödsfallsutredningar 2016–2017. Arbetsplatsen kan både vara en fristad för dem som utsätts och innebära en möjlighet att rikta åtgärder mot den som utsätter närstående för våld. Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket, Socialstyrelsen och Jämställdhetsmyndigheten har haft regeringens uppdrag att utveckla arbetet för ökad upptäckt av mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck i berörda klientgrupper 2019–2021. Fokus i uppdraget har varit på hur personer som utsätts för våld kan upptäckas och beredas lämpligt stöd. I återredovisningarna rapporterar myndigheterna även att gruppen våldsutövare har uppmärksammats. Arbetsförmedlingen rapporterar att framtagen utbildning och information om stödinsatser har inkluderat både våldsutsatta och våldsutövare. Samtidigt konstaterar Jämställdhetsmyndigheten att arbetet kring hanteringen av och frågorna till våldsutövare är ett utvecklingsområde inom vilket vetenskaplig kunskap efterfrågas (A2022/00549).

Fortes genomgång av forskningsläget på området visar att det finns viss evidens för att arbetsplatsrelaterade preventionsprogram har en positiv

inverkan på medarbetare, i termer av en ökad förståelse och kunskap om våldet samt en förbättrad upplevd förmåga att ge både våldsutsatta och våldsutövare stöd och hjälp. Samtidigt konstaterar Forte att det finns tydligt behov av forskning inom flera olika områden som berör arbetsplatser (S2021/05814). En omfattande forskningsöversikt avseende våldspreventiva insatser i Sverige visar att det endast finns ett preventionsprogram avseende våld som används på arbetsplatsen. Programmet heter Åskådarens roll i ett jämställt samtalsklimat och handlar om att skapa en arbetsplats där ingen skadas samt stoppa och förebygga våld och motverka kränkningar. Programmet har inte utvärderats (Franzén, A. och Gottzén, L., Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt, 2020).

Att våldsutsatthet kan påverka arbetslivet konstateras i ILO:s konvention (nr 190) om avskaffande av våld och trakasserier i arbetslivet. I den därtill hörande rekommendationen (nr 206) framgår att personer som gjort sig skyldiga till våld och trakasserier i arbetslivet ska hållas ansvariga och få tillgång till rådgivning eller andra åtgärder, beroende på vad som är lämpligt, med syftet att förebygga ytterligare våld och trakasserier och att underlätta deras anpassning i arbetet, där så är lämpligt.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Regeringen har inlett en dialog med arbetsmarknadens parter gällande upptäckt och stöd till anställda som är utsatta för våld i nära relation eller hedersrelaterat våld och förtryck (Punkt 61, regeringens åtgärdsprogram mot mäns våld mot kvinnor).
- Jämställdhetsmyndigheten har fått i uppdrag (A2022/00389) att genomföra informationsinsatser i syfte att höja kunskapen om vilka konsekvenser våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck kan få i arbetslivet samt redogöra för vilka regelverk som aktualiseras. Jämställdhetsmyndigheten ska samla och sprida kunskap i form av ett praktiskt inriktat metodstöd till arbetsgivare.
- Jämställdhetsmyndigheten ska med utgångspunkt i regeringsbeslut A2019/01517 fortsätta arbetet med ökad upptäckt av våld m.m. Uppdraget omfattar även Socialstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket (A2021/02395).

Det civila samhällets insatser till våldsutövare är viktiga

När det gäller stöd till individer som vill upphöra med sitt våldsamma beteende utgör civilsamhällets organisationer ett viktigt stöd och ibland, alternativ till de insatser som myndigheter och kommuner kan erbjuda. Det finns ett antal ideella verksamheter som riktar sig till personer som vill få hjälp att förändra ett kontrollerande eller våldsamt beteende. Till de etablerade verksamheterna på området hör telefonlinjen Välj att sluta som drivs av Länsstyrelsen Stockholm i samverkan med Manscentrum och övriga länsstyrelser. Regeringen har under ett antal år stöttat utvecklingen av telefonlinjen i syfte att möjliggöra en nationell ingång för dem som vill förändra sitt beteende (bl.a. A2021/02395, S2019/04465). Organisationer med sina olika verksamheter kan nå individer som har ett lågt förtroende för samhällets myndigheter. De kan också på ett annat sätt än myndigheter och kommunala verksamheter erbjuda flexibla och situationsanpassade lösningar. En möjlighet för ideella organisationer att söka statligt stöd för verksamheter som kan erbjuda stöd till våldsutövare är därför av central vikt.

Följande åtgärder genomförs därför:

- Det nyinrättade statsbidraget för visst våldsförebyggande arbete (se ovan sid. 10–11) får lämnas för att stärka det våldsförebyggande arbetet och främja utvecklingen av evidensbaserade insatser. Verksamhetsbidrag kan sökas av ideella organisationer.

3. Långsiktig nationell samordningsstruktur för det våldsförebyggande arbetet

Som framgår av detta program utgörs det våldsförebyggande arbetet av olika former av insatser mot olika grupper och individer. Arbetet involverar många verksamheter såsom skola, fritidsverksamhet, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt polisiär verksamhet. Det senare kräver en samverkan mellan områdena för bästa möjliga utfall. En fungerande samverkan handlar om att skapa samsyn om gemensamma problem och deras orsaker och om att ta vara på tillgängliga erfarenheter och kunskaper i syfte att det förebyggande arbetet ska bli mer effektivt, långsiktigt och kunskapsbaserat.

Förvaltningslagen (2017:900) ställer krav på att myndigheter samverkar med andra myndigheter inom sitt verksamhetsområde, och myndighetsförordningen (2007:515) ställer krav på att statliga myndigheter ska samarbeta för att ta tillvara de fördelar det kan ge för enskilda och för staten som helhet.

Genom permanenta satsningar på nationella och regionala aktörer inom områdena mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, sexuellt våld samt prostitution och människohandel utvecklas en långsiktig stödstruktur för det våldsförebyggande arbetet.

Jämställdhetsmyndighetens samordnande roll förstärks

Av förordningen (2017:937) med instruktion för Jämställdhetsmyndigheten framgår att myndigheten ska främja utvecklingen av förebyggande insatser mot mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för alla ändamål samt mot våld i samkönade relationer. Inom ramen för det våldsförebyggande programmet förstärks Jämställdhetsmyndighetens roll för att samordna det våldsförebyggande arbetet inom området ytterligare.

Arbetet med att fördela medel enligt förordningen om statsbidrag för visst våldsförebyggande arbete (se ovan sid. 10–11) kommer medföra att myndigheten kommer få intensifierad kontakt med regioner, kommuner och ideella organisationer som vill utveckla sitt våldsförebyggande arbete. Uppdraget om anpassning och översättning av två våldsförebyggande program (se ovan s.11) kommer att innebära att Jämställdhetsmyndigheten stärker sin dialog om våldsförebyggande arbete med Skolverket, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF), Brå och Folkhälsomyndigheten samt med universitet och högskolor.

Jämställdhetsmyndigheten har tagit initiativ till ett råd med åtta myndighetschefer för att stärka det förebyggande och brottsbekämpande arbetet mot mäns våld mot kvinnor. I det s.k. GD-rådet ingår, utöver Jämställdhetsmyndigheten, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Brå, Kriminalvården, Skolverket, Socialstyrelsen, länsstyrelserna och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Jämställdhetsmyndigheten gör bedömningen att kontinuerliga kontakter inom GD-rådet kan bidra till samverkan kring exempelvis styrning och uppföljning, vilket kan resultera i utvecklad och fördjupad samordning mellan myndigheterna.

Vidare har Jämställdhetsmyndigheten tillsammans med länsstyrelserna på eget initiativ skapat en myndighetsgemensam arbetsgrupp för nationell och regional samordning. Gruppen ska verka för stärkt samordning och strategisk utveckling mellan myndigheternas ansvar för jämställdhetsintegrering samt att förebygga och bekämpa mäns våld mot

kvinnor. Arbetsgruppens operativa syften är bland annat att underlätta för övergripande planering och praktiskt genomförande av uppdrag, dialog och erfarenhetsutbyte samt att tolka och beskriva hur de jämställdhetspolitiska delmålen hänger ihop och relaterar till andra närliggande sakområden inom social hållbarhet.

Inom ramen för sitt uppdrag att stärka arbetet mot att barn, unga respektive vuxna utnyttjas i prostitution och människohandel har Jämställdhetsmyndigheten även påbörjat ett arbete med att utveckla kunskaper och metoder gällande förebyggande arbete för att minska efterfrågan på köp av sexuella tjänster

Länsstyrelserna som regional nod i arbetet

Länsstyrelserna utgör navet i genomförandet av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor på regional nivå, inbegripet det våldsförebyggande arbetet, och har från och med 2021 permanent finansiering för sitt uppdrag. Länsstyrelsernas uppgifter framgår i förordningen (2021:995) om länsstyrelsernas regionala arbete mot mäns våld mot kvinnor, som trädde i kraft den 1 januari 2022. I enlighet med förordningen ska det vid länsstyrelserna finnas en särskild samordningsfunktion för frågor om mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, sexuellt våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. Länsstyrelserna ska genom samordningsfunktionen stödja och bidra till framtagandet och genomförandet av regionala sektorsövergripande strategier och handlingsplaner. Det finns ett behov av att kommunerna får stöd i att utveckla ett strategiskt tvärsektorielt våldsförebyggande arbete. Länsstyrelserna ska bland annat därför stödja och bidra till införandet av effektiva metoder, arbetssätt och kunskapsstöd i regionala och lokala verksamheter. Länsstyrelserna ska i sitt arbete samverka med kommuner och regioner samt andra berörda myndigheter och aktörer. Arbetet ska vara kunskapsbaserat och samordnat med den verksamhet som bedrivs vid myndigheter på nationell nivå. Statskontoret har i sin utvärdering av regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (2021) gjort bedömningen att länsstyrelsernas arbete bidragit till att det på regional nivå finns en pågående samverkan mellan länsstyrelsen, regionen, kommunerna, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Kriminalvården. Samverkan sker främst genom de regionala nätverk som länsstyrelserna samordnar. Statskontoret har även uppmärksammat potentialen för bättre intern samordning mellan de olika

preventionsområden som länsstyrelserna arbetar med. I flera av länsstyrelsernas årsredovisningar för 2021 redovisas att ett sådant arbete har påbörjats utifrån Statskontorets rekommendation. I linje med Statskontorets rekommendationer rapporterar även flera länsstyrelser att de har fortsatt stärka sin samverkan med de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS).

Socialstyrelsens viktiga roll för det återfallsförebyggande arbetet

Socialstyrelsen är förvaltningsmyndighet för kunskapsstyrning för vård och omsorg och kan meddela föreskrifter och allmänna råd avseende lagstiftning på sitt område. Kommunerna har fått ett förtydligt ansvar för insatser till våldsutövare (5 kap. 11 a § socialtjänstlagen). Förebyggande insatser riktade mot våldsutövare är som framgår i avsnittet om indikativ prevention i stort behov av utveckling. Regeringen har därför bedömt att det finns ett särskilt behov av att stärka den nationella stödstrukturen avseende återfallsförebyggande arbete och utifrån detta gett Socialstyrelsen i uppdrag att analysera och lämna förslag på hur en nationell samordning och kunskapsutveckling avseende återfallsförebyggande arbete med personer som utsätter närstående för våld kan utvecklas inom myndigheten (A2021/02083). Uppdraget bygger vidare på förslaget om ett nationellt centrum i betänkande Att bryta ett våldsamt beteende (SOU 2018:37). I betänkandet framhålls att ingen myndighet naturligt kan täcka alla de sakområden som ett centrum för återfallsförebyggande arbete aktualiserar. Regeringen delar denna bedömning. Pågående uppdrag till bl.a. Kriminalvården Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten, Statens institutionsstyrelse, länsstyrelserna, Barnafrid och Nationellt centrum för kvinnofrid, gör att det finns goda förutsättningar för en nära samverkan och kunskapsutbyte med Socialstyrelsen i det återfallsförebyggande arbetet.

Nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötlands Län

Regeringen har beslutat att göra det nationella kompetensteamet vid Länsstyrelsen i Östergötlands län permanent och utifrån detta givit länsstyrelsen i uppdrag att förbereda inrättandet av ett nationellt sektorsövergripande kompetenscentrum vid myndigheten (A2020/02708). Kunskapen om hedersvåld och hur det effektivt kan motarbetas behöver öka, inte minst bland berörda yrkesverksamma. Det finns även ett särskilt behov av utveckling avseende evidensbaserade metoder och arbetssätt mot

hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget att förbereda inrättandet av det permanenta nationella kompetenscentret omfattar bl.a. att centrumet ska stödja kommuner och regioner i deras arbete att kartlägga förekomst av hedersvåld, planera verksamhet samt att införa, följa upp och utvärdera kvalitetssäkrade arbetssätt och metoder för att förebygga hedersvåld. Därtill omfattar uppdraget att centrumet ska samla och sprida kunskap om förebyggande arbete mot hedersvåld liksom långsiktigt stöd baserat på forskning och beprövad erfarenhet.

4. Uppföljning av det nationella våldsförebyggande programmet

Regeringens ambition med programmet är att skapa förutsättningarna för ett proaktivt förhållningssätt i arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Som ett led i detta syftar programmet till att stimulera utvecklingen av nya insatser och stärka samverkan mellan berörda aktörer. En målsättning med programmet är även att stärka fokuset på utvärdering och uppföljning av de insatser som genomförs i syfte att främja utvecklingen av evidensbaserade metoder och arbetssätt. Regeringen ska vartannat år lämna en skrivelse till riksdagen med redovisning av det arbete som bedrivs mot mäns våld mot kvinnor (punkt 6 i regeringens åtgärdsprogram). Förordningen (2017:937) med instruktion för Jämställdhetsmyndigheten har ändrats i linje med detta så att myndighetens årliga redovisning om åtgärder relevanta för de jämställdhetspolitiska målen vartannat år även ska innehålla en fördjupad uppföljning av arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Det nationella våldsförebyggande programmet är en del av regeringens arbete mot mäns våld mot kvinnor och kommer därmed i sin helhet följas upp i samband med att regeringen återrapporterar det samlade arbetet på området till riksdagen. Uppföljningen kommer att ske utifrån programmets målsättningar. Den kommer att baseras på redovisningar från berörda myndigheter av hur arbetet har bedrivits och dess resultat, inklusive genom den återkommande återrapporteringen från Jämställdhetsmyndigheten. Första gången som skrivelsen omfattar det nationella våldsförebyggande programmet kommer att vara 2024.